

מטרות

רוכד הידע

- באמצעות ההפעלות ירכשו התלמידים ידע בנושאים הקשורים לאהבה.
- התלמידים יכירו את המאפיינים השונים הנכללים במושגים אהבה והתאהבות, ויבינו את ההבדלים בין "אהבה" ו"התאהבות".
- התלמידים יכירו מקורות יהודיים, פסיכולוגיים וספרותיים העוסקים בשאלה "מהי אהבה".
- התלמידים ידעו לזהות גורמים מסוכנים, בבחינת "נורות אדומות" בקשרי אהבה, ויבינו את הסיכונים הקיימים בגורמים אלו.

רוכד המודעות

- התלמידים יהיו מודעים לרגש כמרכיב חשוב ומרכזי בבחירת בת זוג או בן זוג.
- התלמידים יהיו מודעים למרכיבי האהבה הבונים קשר בריא בין בני זוג.
- התלמידים יבינו את המשתמע מהשונויות בין בני אדם לעניין בחירת בת זוג או בן זוג ולתפיסת האהבה בצורות שונות בעיני אנשים שונים.
- התלמידים יהיו מסוגלים לזהות סממני אהבה פתולוגיים ולהבחין בסיכונים הקשורים בהם.

רוכד ההתמודדות

- התלמידים יהיו מסוגלים להתמודד, להבין ולפתח רגשות שמתעוררים ומובילים ליצירת קשר מתמשך ובריא בין בני זוג.
- התלמידים יהיו מסוגלים להתמודד עם קשר אהבה הטומן בחובו סיכונים לבקש ולקבל עזרה במקרים אלו.

ההפעלה נכתבה בידי הרב דרור אברהם¹

פעילות ראשונה

אוכלוסיית היעד: תלמידי תיכון בכיתות י"א-י"ב מספר המשתתפים המומלץ: 20-25 משתתפים
 זמן הסדנה: שעה וחצי ציוד נדרש: מקרן, מחשב נייד, רמקולים למחשב, לוח, דיסק למצגת.

מבוא

הסדנה פותחת בעיסוק בתכונותיו של האוהב, דרך שמיעה וניתוח של שני שירים שונים העוסקים בדמויות אוהבות. השיר הראשון הוא ניגון עתיק של נתן אלתרמן, והשיר השני הוא שיר של סטינג - תן לו חופש. מילות השיר ניגון עתיק נמצאות בעמ' 302.

מטרות

התלמידים יפתחו לנושא: תכונות הנצרכות לדמות האוהבת.

מהלך ההפעלה

כתיחה

הסבר כללי, הסדנה עוסקת בנושא האהבה, אפשר לערוך שמש אסוציאציות: מה המילה "אהבה" מזכירה לך?

שלב שני

לפניכם שני שירים. בשירים נפגוש בשתי דמויות ודרך ניתוח השירים ננסה לעמוד על מאפיינים של שתי הדמויות האוהבות. על התלמיד לאתר את המאפיינים הבולטים המוזכרים בשירים אלו. לפני השמעת השיר הראשון "ניגון עתיק", יש להפנות את תשומת לב התלמידים למילים, למנגינה ולשינויים בשיר.

שלב שלישי

דיון כיתתי - ניתוח השיר: כתיבת טבלה של דברי התלמידים על הלוח. בטבלה יש לכתוב את המאפיינים של כל דמות. המאפיינים שיעלו מן הדיון יכללו מאפיינים דומים ל:

שולטנות	קיצוניות	בעלות על הנאהב	טוטאליות	מסירות אין קץ	פחד	תלות מוחלטת
---------	----------	----------------	----------	---------------	-----	-------------

שלב רביעי

לאחר הדיון הכיתתי יש להפנות את התלמידים שוב לבית האחרון של השיר ולשאול אם הייתה בו הפתעה. נדון בהבדל בין שלושת הבתים הראשונים לבין הבית האחרון. לכאורה, בתחילה האוהב נראה בעל יכולת נתינה מרשימה, אבל בבית האחרון הוא מפתיע אותנו בקנאה נוראית. במבט עמוק יותר נראה כי מדובר בנתינה חולנית שהבית האחרון הוא דווקא תוצאה טבעית שלה. כבר בתחילת השיר ניכר שמדובר בנתינה שיוצרת תלות מוחלטת של הדמות הנאהבת בדמות האוהב. לכל צורך שלה, הוא מציע פתרון שקשור אליו. כל הפתרונות שהוא מציע אינם נורמטיביים, כך שיוצא מכאן תיאור של "קדוש מעונה" (בהקשר הזה אפשר להזכיר את ה"עץ הנדיב", סיפור המוכר היטב לבני הנוער. פעמים רבות מביאים את ה"עץ הנדיב" כדמות מופת לנתינה, אולם במבט מעמיק אפשר לראות גם בסיפור הזה שמדובר בנתינה שיוצרת תלות. הראיה - תמיד "העץ היה מאושר" ולא דווקא הילד. לכל קושי שהילד מביע, העץ נותן פתרון שהוא יכול לספק).

1 הרב דרור אברהם הוא מורה ומחנך.

שלב חמישי

לשאול את המשתתפים: האם המנגינה מתאימה לתוכן השיר? יש להניח כי בהקשבה פשוטה לא נבחין בצרימה של חוסר התיאום בין הלחן למילים. המנגינה שמחה ומרחפת, ולעומת זאת המילים קשות וכבדות. הדבר גורם לראות את האהבה המובעת בשיר כאידיליה. שיא הדיסהרמוניה מופיע בבית האחרון.

שלב שישי

לקראת השיר השני "תן לו חופשי": מדובר בסגנון אחר. נתמקד בפזמון השיר, בדמות האוהבת ולא בדמות הנאהבת, שגם היא מתוארת בשיר. אפשר למצוא את מילות השיר ברשת. לאחר השמעת השיר נדון בתכונות הדמות העולה מהשיר. נכתוב את התכונות שהתלמידים מציינים בצד השני של הטבלה, במקביל לדמות הראשונה. תכונות שיעלו מתוך הדיון יהיו דומות לתכונות הנ"ל:

נותן מרחב, אך באופן מוגזם עד כדי ריחוק	מקשיב	משקף	מפחד ממחויבות	לא נמצא בתמונה כלל
--	-------	------	---------------	--------------------

שלב שביעי

נבקש מהמשתתפים להפעיל את הדמיון: מה הייתה עושה כל דמות אם היה לה טלפון סלולרי (ביחס אל הדמות הנאהבת)? דמות א' - בקשר כל הזמן, שולחת הודעות טקסט, עוקבת ואומרת מה לעשות. דמות ב' - מודיעה שהיא זמינה, וזהו.

שלב שמיני

נפזר דפים נבקש מהמשתתפים לצייר את הדימוי שהם נותנים לכל דמות. לתת לדמיון של התלמידים לצוף, שינסו להסביר מדוע בחרו בציור הזה (לדוגמה, דמות א' - חומה מסביב לדמות הנאהבת, דמות ב' - שדה פתוח).

שלב אחרון

להציג ארבעה ציורים שונים שבהם מצוירים זוג עיגולים ביחס שונה ביניהם. עיגולים אלו מייצגים אוהב ונאהב. לשאול את התלמידים: (א) לאיזה ציור הייתם מדמים כל אחת מהדמויות הנ"ל? (ב) מהו ציור האהבה השלם? להבהיר שאנו מחפשים את הביטוי בפועל של האהבה בציורים אלו. האם מתוארות כאן דמויות של אהבה שלמה? מה יחסכם אל הדמויות הנ"ל?

סיכום

נפגשנו עם שתי דמויות אוהבות, לשתיהן יש חסרונות לא מעטים. אם כן, מהי הדמות האוהבת השלמה? מהן תכונותיה?

יחידה 2 (כהמשך ליחידה 1)

מספר המשתתפים המומלץ: 20-25 משתתפים

אוכלוסיית היעד: תלמידי תיכון בכיתות י"א-י"ב
זמן: שעה וחצי

מטרה

התלמיד יבין מהן התכונות הטובות של הדמות האוהבת.

מהלך ההפעלה

פתיחה:

נציג שתי דמויות אוהבות שלהן תכונות שונות. יש לכתוב את התכונות של שתי הדמויות זו לצד זו ולתת לתלמידים להוסיף כהבנותם.

שתלטן	נותן מרחב, אך באופן מוגזם, עד כדי ריחוק
קיצוני	מקשיב
מרגיש בעלות על הנאהב	משקף
טוטאלי	מפחד ממחויבות
מסור	לא נמצא בתמונה כלל
מפחיד	
יוצר תלות מוחלטת	

נשאל: האם הדמויות שעלו הן דמויות חיוביות כדמות אוהבת?

שלב שני

נבדוק עם התלמידים איזו תכונה טובה יש בכל אחת מהדמויות, תכונה שאותה ניקח ונרצה לראותה אצל מי שאוהב. בדמות הראשונה: תכונה של **אחריות ומחויבות כלפי האחר**. אמנם בשיר המחויבות מופיעה באופן שלילי, אך מחויבות היא תכונה טובה, חשובה ונזקקת לאוהב.בדמות השנייה: **מרחב נפשי** שהדמות האוהבת נותנת לנאהב. גם כאן מדובר במרחב נפשי מוגזם שיוצר ריחוק. (אפשר להתייחס לציורים שהוצגו ביחידה הראשונה, ולומר שהדמות הראשונה דומה לעיגול אחד שבולע את העיגול האחר, והדמות השנייה דומה לשני עיגולים ללא חיתוך משותף.)

שלב שלישי

נחבר את שתי התכונות החיוביות שהעלנו. עומדת לפנינו דמות בעלת מחויבות כלפי האחר, ועם זאת היא נותנת לו מרחב נפשי.

נשאל: האם הגענו אל דמות אוהב אידיאלית?

(יש לומר שלא, שהרי רק המחויבות מחברת ביניהם, ומרחב נפשי יכול להיווצר גם בין שני חברים. זו אכן דמות חיובית, אך מה מקשר בין הדמויות כאוהבים? מה מגביר את היחס הנפשי שהולך ומתעצם?)

שלב רביעי

לימוד מקורות: רקע תורני

אהבת ה' מופיעה בתורה כמצווה:

"ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". (דברים ו, ה)

וכן מצוות אהבת הרע:

"ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח)

מצוות אהבת אישה נלמדת בגמרא בכמה מקומות.

הערה

אפשר ללמוד עם קבוצות מתקדמות (תלוי כמובן באופי הכיתה) את אחת מהסוגיות הללו. לדוגמה, הגמרא בקידושין מא ע"א:

משנה - האיש מקדש בו ובשלוחו האשה מתקדשת בה ובשלוחה. האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו: **גמרא** - השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו, כי הא דרב ספרא מחריך רישא, רבא מלח שיבוטא, איכא דאמרי: בהא איסורא נמי אית בה כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך.

אפשר לראות שלשון המקרא דומה בשני הפסוקים, במצוות אהבת ה' ובמצוות אהבת הרע. הרמב"ם בהלכות תשובה מחבר את הדברים ומלמד אותנו שאם אנו רוצים לתאר מהי אהבת ה', נתאר אהבה של איש לאישה.

נעיין יחד בלשונו:

וכיצד היא האהבה הראויה. הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

הרמב"ם מסביר שאם אנו רוצים להבין כיצד מתבטאת אהבת ה' בפועל, נוכל לדמות זאת מהתיאור המוכר לנו מאהבת אישה. מצב שבו האיש שוגה בה תמיד, בכל מעשיו (כדאי להפנות את תשומת לב התלמידים לכך שאהבה זו נותנת לו דרבון של חיים, בין בשבתו, בין בקומו וכו', ולא שהוא חושב עליה כל הזמן ולא עושה דבר). הרמב"ם מציג בפנינו את ביטוי האהבה בפועל במצוות אהבת ה', מתוך ההופעה בפועל באהבת אישה.

נשאלת השאלה: מה מביא את האדם להגיע למצב כזה?
בספר המצוות לרמב"ם אפשר לקבל את התשובה:

"ועל פי הדעה תהיה האהבה, אם מעט - מעט, ואם הרבה - הרבה". (רמב"ם, ספר המצוות)

אהבת ה' הולכת ונבנית, הולכת ומתעצמת, ככל שיודעים אותה, נפגשים איתה במושכלות של אהבת ה'. זהו מפגש חי עם דבר ה' שיוצר ריבוי אהבה. גם באהבת אישה מצאנו ידיעה:

"והאדם ידע את חוה אשתו" (בראשית ד, יז)

הידיעה היא הקשר החי.

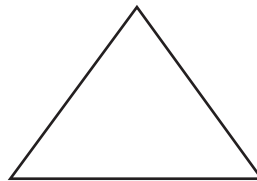
כדי להבין את הכוונה יותר לעומק, נביא את דברי אַפְלָטוֹן.

מי שמשתוקק לאחר או אוהב אותו ודאי לא היה משתוקק אליו או אוהב אותו או מחבב אותו אלמלא היה משתייך באיזה אופן שהוא אל הנאהב, או בנשמתו, או באיזו תכונה או אופי או דמות של נשמתו.

(אפלטון, "ליסיס", תרגום: י"ג ליבס)

אהבה שייכת כשיש קשר חי, זו הידיעה שעליה מדבר הרמב"ם בדרך אל האהבה. אם כן, הדמות העולה לנגד עינינו היא דמות בעלת שלוש תכונות.

ידיעה, קשר חי

מרחב נפשי

מחויבות

סיכום

כפי שכותב הרמב"ם במצוות אהבת ה', ככל שנרבה את הידיעה ונעסוק בה, כך תתרבה אהבת ה', "אם מעט מעט ואם הרבה הרבה". כך נכון הדבר בקשר החי בין איש לאשתו. אפשר להוסיף רקע מתחום הפסיכולוגיה (נספח מס' 3).

נספח מספר 1 - דף מקורות לשיעור בנושא אהבה

(1) "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" (דברים ו, ה)

(2) "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח)

(3) גמרא בקידושין, דף מא ע"א

משנה - האיש מקדש בו ובשלוחו האשה מתקדשת בה ובשלוחה האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו:

גמרא - השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו. כי הא דרב ספרא מחרין רישא, רבא מלח שיבוטא איכא דאמרי בהא איסורא נמי אית בה, כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר (ויקרא יט) "ואהבת לרעך כמוך"

(4) וכיצד היא האהבה הראויה

הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

(רמב"ם הלכות תשובה י, יג)

(5) "ועל פי הדעה תהיה האהבה, אם מעט - מעט, ואם הרבה - הרבה". (רמב"ם ספר המצוות)

(6) "והאדם ידע את חוה אשתו" (בראשית ד, יז)

נספח מספר 2 - רקע תורני

שלושת סוגי האהבה

בעל ספר העיקרים מחלק את האהבה, בהתייחס לאהבת ה', לשלושה סוגים:

ספר העיקרים מאמר שלישי פרק לה

אהבת השם יתברך היא המדרגה הגדולה שאין למעלה הימנה, ולא יגיע אליה האדם אם לא אחר הגיעו למדרגה האחרונה מן היראה כמו שבארנו.. ולפיכך צריך שנבאר ענין האהבה ומיניה.

ונאמר כי האהבה על ג' פנים, אם אהבת הטוב אם אהבת המועיל ואם אהבת הערב.

ואהבת הטוב הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד שהוא טוב גמור מבלתי שיתערב באהבה ההיא קבלת תועלת ולא קבלת ערבות כלל, אבל יאהב הטוב מצד מה שהוא טוב בלבד.

ואהבת המועיל הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד התועלת שיקבל ממנו בלבד.

ואהבת הערב הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד הערבות המגיע לו ממנו לא בעבור שהוא טוב ולא מועיל אלא שהוא ערב בלבד.

ואהבת המועיל והערב ישתנו ויתחלפו בפחות ויתר כפי רוב קבלת התועלת או התענוג, ואפשר שיפסדו. ואולם האהבה אשר תהיה בעבור הטוב בעצמו הנה זאת האהבה לא תפסד ולא תשתנה, לפי שהאהוב לא יאהב האהוב בעבור שהוא טוב אליו כלומר בצרוף אל האהוב, ואבל למה שהתבאר לו שזה האהוב טוב בעצמו, והאהוב הוא הידוע אצל האהוב, והוא הדבר הנאהב בלבד החקוק בלבו עד שיצדק עליהם יחד נדר האהבה, כי האהבה היא התאחד דבר הנאהב עם האהוב והתדבקם יחד דבוק שכלי בשלמות. ואולם במועיל והערב הנה אין האהוב הוא הידוע, ואבל התועלת המגיע אל האהוב או התענוג המגיע אליו, ולזה אי אפשר שיתאחד האהוב עם האהוב, ומזה הצד תשתנה בהשתנות קבלת התועלת או התענוג, או תפסד. ואולם אהבת הטוב אי אפשר לה שתשתנה כלל כי אין לאהוב לקבל שום תועלת מן האהוב אלא הידיעה בו לבד, ועל כן היתה האהבה אל הטוב מצד שהוא טוב היותר מעולה שבמיני האהבות.

ולחיות השם יתברך הוא הטוב הגמור שאין בו רע כלל אחר שאין בו העדר ולא אפשרות, תהיה האהבה אליו אהבת הטוב מצד מה שהוא טוב ותתוסף האהבה הזאת כפי שיעור הידיעה בו יתברך, אחר שאמרנו כי אהבת הטוב תהיה מצד הידיעה בו לבד.

בעל ספר העיקרים מתייחס לאהבת ה', אך אפשר ללמוד מכאן לכל האהבות שבעולם, ובוודאי לאהבת אישה. כפי שהרמב"ם מקשר ביניהן במקור הבא:

רמב"ם הלכות תשובה י, יג

וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שונה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אישה והוא שונה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אהביו שונים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

שלושת סוגי האהבה הם:

- 1) אהבת הטוב - אהבה לשמה, לאהוב את הטוב מצד שהוא טוב.
- 2) אהבת המועיל - לאהוב מצד התועלת שאני מקבל מהנאהב.
- 3) אהבת הערב - אהבה מצד הנעימות המושגת לאוהב.

מדובר כאן בסדר יורד בטיב האהבה, ובוודאי שאנו רוצים לחנך לאהבת אישה בסוג הראשון של אהבת הטוב. הרב קוק כותב:

האחדות, שבאה מפני דרישת טובתו של כל יחיד, למטרת אהבת כל יחיד לעצמו, היא אחדות מיקרית, שיסודה היא אהבת הפרט העצמית, ואין סופה להתקיים, כי אין לה מרכז אמיתי, וגם כשהאחדות לכאורה מתנדלת סופה לשלהבת שגאה ומלחמת אחים, בהיות כל יחיד מושך להנאת עצמו. אבל האחדות, שבאה מצד ההכרה בערך התכלית העליון שבא רק על ידי שלום הבריות, יסודתה באהבת הכלל באמת וסופה להתקיים.
(עולת ראי"ה ח"א, עמ' רנ"ז, הוצאת מוסד הרב קוק)

מדברי הרב קוק אפשר ללמוד שבאהבה לתועלת פרטית, כגון אהבת המועיל והערב, מי שעומד במרכז האהבה הוא אינו הנאהב אלא האוהב בעצמו, ולכן אין סופה של אהבה זו להתקיים, לעומת אהבת אמת, שסופה להתקיים. הרב דסלר מסביר מדוע סופה של זו להתבטל וסופה של זו להתקיים.

... אבל הקשר הטוב בין איש לאשתו יהיה כאשר שניהם יגיעו למעלת הנתינה, אז אהבתם לא תיפסק, וחייהם ימלאו אושר ונחת כל ימיהם אשר יחיו עלי אדמות.
(מכתב מאלהו, עמ' 38-39)

לדעת הרב דסלר, סוד האהבה נמצא בנתינה. זוג שמשלים זה את זה, מתרביית אהבתם. ומאידך, זוג שעסוק בנטילה ובקבלה מהאחר, אין לאהבתם במה להיאחז כי חסר החוט המקשר ומחיה - הנתינה.

1. מחויבות

התורה מצווה את הבעל בשלוש מצוות שבהן הוא חייב כלפי אשתו:

"שְׂאֵרָה פְּסוּתָהּ וְעִנְיָתָה לֹא יִגְרַע" (שמות כא, י)

מבאר רש"י שהכוונה היא:

שארה - מזונות

כסותה - כמשמעו

ענתה - תשמיש

הרשב"ם מפרש את שארה וכסותה כרש"י, אך מסביר אחרת את מצוות עונה.

שארה - מזונות, כמו "ואשר אכלו שאר עמי"

כסותה - מלבושים

ועונתה - בית דירה

עונתה הוא מעון, כי המ"ם של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון, שאינו עיקר.

הרי מזון וכסות ומעון.

לפי שני ההסברים אפשר לראות את ציווי התורה כלפי האישה, שבלקחת אישה נוצרת מחויבות שלו כלפיה במגוון נושאים.

לימים תיקן שמעון בן שטח שיש לתת כתובה. מטרת הכתובה היא חיזוק המחויבות של האישה כלפי האישה. מתוך דברי הראי"ה קוק אפשר לעמוד על כוונתה של הכתובה:

"שמעון בן שטח תיקן כתובה"

הנטיה הנראית בהנהגה האלהית, להשתמש לטובה תכליתית גם עם תכונות היותר שפלות, היא עודדה את לב שמעון בן שטח להשתמש בכח פחות ונקלה לתכלית נעלה ונשגבה:

אין לנו באנושיות דבר נקדש וראוי להיות מרומם כקדושת קשר ברית הנשואין, על כן התורה השלמה רצתה להדריכנו, שלא על-ידי כפיה ואונס יבנה בית ישראל, כי אם ההכרה הפנימית הנכנסת בנפשות קדושות להכיר מה גדולה ונערכה היא הברית הקדושה של הנישואין, (מלאכי ב יד): "כי ד' העיד בינך ובין אשת נעורייך". על כן התירה תורה הגירושין.

אמנם, כאשר נתמעטו הכחות המוסריים, וקשר הקדושה של ברית הנשואין התרופף, הנה ראה שמעון בן שטח שראוי להשתמש להעיר את קדושת הנשואין ולחזק מוסרותיה, שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, על-ידי השימוש בכח גרוע, בכח הקמצנות וחשבון חיסכון של כסף, ותיקן כתובה לאישה. אמנם כך היא המידה הנלמדת ממדותיו של הקב"ה, שלא לבזו לכל דבר, ושלא להקטין כל כוח היותר שפל, ומכל-שכן שלא לחפוף באיבודו, כי אם לצפות לזמן אשר יוכל להשתמש לדבר נשגב ונעלה. וזה כבר חקק השם יתברך, שאחר-כך, כאשר על-ידי הכח הפחות יעשה הדבר הנשגב, ילך הדבר הנשגב בנתיבה הראויה לו. קשר הנישואין, שאמנם בהמון נתחזק על-ידי האמצעי המגושם הזה של קימוץ כסף הכתובה, מכל מקום פועל הוא אחר-כך להרשים יפה את תפארת הקדושה הראויה לו כפי מידתו.

(עין אי"ה טז ב, פסקה ע"ה, הוצאת מכון הרצ"ה)

שמעון בן שטח מחזק את המחויבות של הבעל על ידי הכתובה לאחר שראה שמחויבות זו נפגמה. הוא לא יוצר מחויבות חדשה, אלא מחזק את המחויבות מתוך תקנת הכתובה, כדברי הראי"ה בסוף הפסקה: "שאמנם בהמון נתחזק על-ידי האמצעי המגושם הזה של קימוץ כסף הכתובה, מכל מקום פועל הוא אחר-כך להרשים יפה את תפארת הקדושה הראויה לו כפי מידתו".

2. מרחב וקשר נפשי

כותב החזון איש:

"ושימח את אשתו אשר לקח - חובה! כיצד משמחה? טבע שלה להתענג על חנה בעיניו ואליו עיניה נשואות, עליו להשתדל להראות אהבה וקרוב בריבוי שיחה וריצוי".

(איגרת הקודש)

אחד היסודות החשובים בקשר הנפשי היא ההקשבה.

כותב על כך הרב שלמה אבינר:

"צריך ללמוד להקשיב. להקשיב זאת ההתחלה ... להקשיב זו הקשבה פעילה. אם אני מדבר והשני מסתכל בי במבט כבוי ומתפלל שאסיים כבר, הוא אינו מקשיב, וכך אין מקשיבים. יש להקשיב בעניין, להגיב במילים שמבטאות התעניינות... והעיקר, שתהא קיימת בלב התעניינות כנה ואמיתית בזולת (פנים אל פנים, (תש"ס), הוצאת ספריית חוה, עמ' 82)

מידת הגאווה היא זו שחוסמת את האדם מלתת מרחב לזולתו. הגאווה מעמידה את האדם עצמו במרכז, ובכך מונעת ממנו מלתת את המרחב לאחר.

הראי"ה קוק מרחיב ומבאר זאת:

והסכל מקבל את ציור המעלה וכוסף לה כמו שהוא מצטייר בלבבו בציור רעש והרגשה דחופה ובולטת הרבה בחושיות גסה, ולא ימצא אותה כ"א בהתגלות לבו בהשבעת הכח הדמיוני וזנות הלב. ורב כוסף למרחבי ארמנות וממשלה רחבה על כל זולתו. אמנם הנאת אכילה ושתיה ויתר תענוגי החושים הם רק מורגשים לשעתם ברעש והרגש גס, שלזה תתאוה הנפש הפחותה. אבל "בטן רשעים תחסר" כי אינו יכול למלאות נפשו תמיד עמהם, ע"כ ביותר יתגבר בו החפץ אל הרגשות הרוח שהן מתמידות יותר, ומאן הרגשת השכרות שמרגיש העדר המנוחה ועסקי המחשבה בבלבול הדמיון בפעל-רעש, וזה יחשב אל הסכל ענין חיים חזקים. אבל יותר מתמיד מזה הסוג הוא הגאווה, שמרגיש את עצמו ושמה שמחה גסה בכל מה שיוכל ליחס לעצמו מעלה והצלחה, וטבע אהבת עצמו מושכתו להתמיד בזה התענוג הנבזה, שהוא תענוג חמרי ודמיוני בנוי על שקר ותהו, וכשמרגיש הנעימות הגסה הוא מתאמץ להגבירה במה שיתמיד לצייר לעצמו הרבה גדולות ונפלאות ומעלות והצלחות, שאין בו אפילו שמץ מהם, ומה שיש בו הוא מגדיל אלפי מונים עד שמסתבך הרבה בשקר, ורוחו מתרגלת להיות גסה עליו, וכל עילוי וכבוד שיעבור על דמיונו הכל מיחסם לעצמו כדי להתענג עליהם בעונג דמיונו הכוזב.

(מוסר אביך ג, ג)

הגאווות נמצא בתחושת עצמו באופן מוגזם, עד כדי כך שבשביל לחוש משהו הוא זקוק לחוש ולחוות את עצמו! אדם כזה "תופס" את כל המרחב.

המידה שמאפשרת מרחב נפשי היא הענווה.

הענווה, כלפי האחר ובכלל, היא הצוהר לנתינת מרחב נפשי אמיתי.

הראי"ה מבאר את הדברים בנוגע לענוותנותו של הלל:

"ת"ר לעולם יהא אדם ענותן כהלל"

וכל מה שיהי' האדם בעל נפש עדינה יותר ומלא דעה רחבה, ימצא ביותר קלות את התוכן הטוב הגנוז ג"כ בעומק כל מאורע שבחיים, שבעצמו הוא איננו מכוון יפה אל הטוב הראוי, שיכספהו כל בעל לב טהור....

הענוותנות תראה איך גדול הוא כח הצדק והטוב, החוק המושרש בחיים בחדס עליון, אשר עשה את הכל לתכלית הטוב והצדק, עד שגם כל הדברים הרחוקים והמאורעות הקשים יש ביד הכח הכללי המוטבע על תכלית החיים לספחם אל הטוב ולהשתמש בהם לתכלית היושר והתיקון הנאה שבחיים.

(עין אי"ה שבת ח"א, סעיף קי"ב, הוצאת מכון הרצי"ה)

ידיעה, קשר חי

כותב הרב שלמה אבינר:

"לדעת" זה את זה

באיזו מילה נוקטת התורה כשהיא מדברת על כך? "והאדם ידע את חוה אשתו" (בראשית ד, א). וידע - זו הדעת. עיקר החיבור בין איש לאשתו הוא לדעת זה את זה. ("פנים אל פנים", הוצאת ספריית חוה, עמ' 76)

נספח מס' 3 - רקע מדעי

בחקר נושא האהבה נמצאו מחקרים רבים, נביא שניים מהם:

אריך פרום¹ (פסיכולוג חברתי, חי בין 1900-1980), הגדיר ארבעה מאפיינים מרכזיים לאהבה.

- (1) אכפתיות
- (2) הערכה הדדית
- (3) אחריות
- (4) הבנה משותפת

פרופסור רוברט סטרנברג² ערך מחקר מקיף וארוך בנושא, והגיע למסקנה שיש שלושה פרמטרים מרכזיים באהבה:

- (1) מחויבות
- (2) אינטימיות
- (3) תשוקה

נרחיב את כוונתו בכל אחד מהפרמטרים:

- (1) מחויבות: מסירות אל בת הזוג היא הגורם לכך שהאוהב יישאר מסור לבת זוגו לאורך זמן וללא הפסקה.
- (2) אינטימיות: דאגה לאוהב ולרווחתו.

רגשי הערכה וכבוד לדמות הנאהבת.

היכרות והבנה הדדית עם הדמות הנאהבת.

הכרה בחשיבות בן הזוג עבורי.

תקשורת והקשבה איכותית עם הנאהב.

- (3) תשוקה: ביטוי של מאוויים, המתבטא בעיקר בעוררות פסיכולוגית ופיזיולוגית.

על פי המבנה הזה יצר סטרנברג חיבור בין חלקי הפרמטרים כדי לבחון אם כל המרכיבים חיוניים לדמות שלמה של אוהב. הוא הראה שללא אחד מהפרמטרים נקבל מודלים שונים של קשר בין הדמויות, אך רק שלושת הפרמטרים יחד מביאים לתחושה של אהבה שלמה.

1 פרום א', אומנות האהבה (1964).

2 סטרנברג ר', החץ של קופידון - פסיכולוגיה של אהבה (1986).

ביבליוגרפיה

- 1) רמב"ם, הלכות תשובה פרק י'
- 2) תלמוד בבלי, מסכת קידושין מא, א
- 3) רמב"ם, ספר המצוות
- 4) רבי יוסף אלבו, ספר העיקרים
- 5) הראי"ה קוק, עולת ראיה, מוסד הרב קוק (תשמ"ט)
- 6) הראי"ה קוק, עין אי"ה, מכון הרצי"ה (תשמ"ט)
- 7) הראי"ה קוק, מוסר אביך, מוסד הרב קוק (תשנ"ד)
- 8) הרב דסלר, מכתב מאלהו, הוצאת חבר תלמידיו (תשל"ז)
- 9) חזון איש, איגרת הקודש
- 10) הרב שלמה אבינר, פנים אל פנים, ספריית חוה (תש"ס)
- 11) פרום אריך, אומנות האהבה, הספרייה החדשה (1964)
- 12) סטרנברג ר', החץ של קופידון - פסיכולוגיה של אהבה, הוצאת אריה ניר (1986)
- 13) אפלטון, ליסיס, תרגום: י"ג ליבס

האם זו אהבה?

הפעלה

מספר המשתתפים המומלץ: 15-20

אוכלוסיית היעד: כיתות י'-י"ב

זמן: שעה וחצי

מטרות

1. הבנת המושג "אהבה".
2. הבחנה בין "אהבה" ל"התאהבות".
3. הבנה כי אהבה נרכשת ומשתמרת מתוך בניית קשר מתמשך ומעמיק לאורך שנים.

מהלך הפעלה

תרגיל פתיחה

תוך כדי זריקת כדור כל משתתף צריך לומר את האסוציאציה הראשונה שעולה בראשו לשמע המילה "אהבה".

שלב ראשון

נציג למשתתפים כמה קטעים המתייחסים לאהבה בהיבטים שונים.
 על המשתתפים לשים לב מהי "אהבה" כפי שהיא באה לידי ביטוי בכל אחד מהקטעים הבאים.